Dette værk er downloadet fra Marinehistorisk Selskabs hjemmeside

Marinehistorisk Selskab er et af Danmarks førende selskaber for formidling af dansk og international maritim historie.

For at støtte forskningen i og formidlingen af dette vigtige emne har selskabet digitaliseret en mængde kilder til dansk og international maritim historie, som stilles til rådighed for alle interesserede via foreningens hjemmeside www.marinehist.dk

Støt dansk marinehistorie - Bliv medlem af Marinehistorisk Selskab.

Som medlem af Marinehistorisk Selskab modtager du bladet Marinehistorisk Tidsskrift og får lejlighed til at deltage i den række af foredrag om maritime emner, som selskabet også står for.

Se mere om foredragene her: https://marinehist.dk/?page_id=7

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

188/1976

Fremstilling vedr. Begivenhederne omkring den 9. April 1940

af

Chefen for Kystflaaden, Kontreadmiral E. Briand de Crévecoeur.

Den 1. Marts 1940 afløste jeg Kontreadmiral Trap som Chef for Kystflaaden og Chef for 1. Eskadre i Anledning af Admiralens forestaaende Afsked ved Udgangen af Marts Maaned s.A., til hvilket Tidspunkt han naaede laveste Aldersgrænse for Kontreadmiraler (62 Aar).

Jeg havde allerede været udnævnt til Chef for Øvelseseskadren, som var planlagt udrustet i Sommeren 1939, men paa Grund af de optrækkende urolige Forhold, bortfaldt denne Udkommando for mit Vedkommende, idet Admiral Trap, som var Chef for Kystflaaden og havde kommanderet Øvelseseskadren de nærmest foregaaende Aar, ogsaa fik Øvelseseskadren i 1939 og jeg forblev som Chef for Kystdefensionen, hvilken Kommando jeg havde haft siden dens Oprettelse i 1932.

Denne Ordning af Kommandoforholdene ved Søværnets 2 mest betydningsfulde Kamporganer var under de forhaandenværende urolige Forhold fuldtud naturlig og sagligt forsvarligt forudsat, at den var forblevet gældende ogsaa efter at Krigen imellem Tyskland og England-Frankrig var brudt ud og saa længe den varede.

Det var derfor et mærkeligt og uheldigt Tidspunkt (i Marts 1940) at foretage Chefskifter for de 2 betydeligste sømilitære Kommandoer, Kystflaaden og Kystdefensionen, medens Krigen var i fuld Gang og vort Land, hvad Øjeblik det skulde være, kunde risikere at blive indviklet i de store Begivenheder, som fandt Sted uden for vor Dør, saa meget mere, som det i og for sig havde været ganske unødvendigt, da Admiral Trap endnu manglede 3 Aar i Opnaaelse af den i Søværnsloven af 1937 for Kontreadmiraler normerede Aldersgrænse.

Naar Admiral Trap desuagtet blev afskediget ved laveste Aldersgrænse, da maa man vistnok sige, at det skyldtes visse Intriger indenfor Søværnets øverste Ledelse, hvis nærmere Omstændigheder Jeg ikke skal komme ind paa her. Hovedsagen var, at en af de yngre Kommandører imod Søværnslovens Bestemmelser i 1½ Aar havde gjort Tjeneste i en Kontreadmiralstilling og det vilde Politikerne nu have bragt til Ophør. Spørgsmaalet blev løst ved at den nævnte Kommandør udnævntes til Kontreadmiral og dermed forbigik 4 ældre kvalificerede Kammerater.

MARINENS BIBLIOTEK

Hvis dette Arrangement allerede havde været bestemt og tilrettelagt i Foraaret 1939, hvilket det utvivlsomt havde, da Admiral Trap allerede ved sin udnævnelse til Kontreadmiral var blevet forberedt paa, at han kunde forvente Afsked ved Opnaaelse af laveste Aldersgrænse, burde jeg den Gang have beholdt min Udkommando som Chef for Øvelseseskadren på et Tidspunkt, hvor der endnu ikke var Krig, thi herved vilde en senere Omskiften i den betydningsfulde Post som Eskadrechef og i og for sig ogsaa Posten som Chef for Kystdefensionen, midt under Krigen være blevet undgaaet.

Som Bibemærkning skal jeg henlede Opmærksomheden på det uheldige i at have 2 Aldersgrænser for Officerer og de højere Grader, idet Vilkårlighed fra Administrationens Side let kommer til at raade, Ministeriets Favoritter faar Lov til at staa til øverste Aldersgrænse og de besværlige, som man ønsker at komme af med, maa gaa ved laveste Grænse.

Af de Admiraler og Kommandører, der efter denne Ordnings Ikrafttræden (Søværnsloven af 1932 og 37) har været underkastet denne Sondring, har 2 Kontreadmiraler faaet Afsked ved laveste Aldersgrænse, hvorimod 1 Viceadmiral, 2 Kontreadmiraler og 2 Kommandører har faaet Lov til at blive Staaende udover denne. I Hæren, hvor man ogsaa har 2 Aldersgrænser, har man fulgt en klar Linie, idet enten den ene eller den anden fastsættes for alle. Det giver Tryghed indenfor Personalet.

1.Eskadre blev formeret samtidig med Sikringsstyrken den 1. September 1939 med følgende Formaal (Søv. Kom. Skr. Nr. 5979 f.568/1939 af 21. Sept. 1939).

"Med det Formaal at tilvejebringe en operationsdygtig Styrke der i paakommende Tilfælde skal kunne være handledygtig til at kunne imødegaa eventuelle Neutralitetskrænkelser i dansk territorialt Farvand samt saavidt muligt være intakt saafremt vort Land skulde blive inddraget i Krigen, er det egentlige militære Materiel i størst muligt Omfang ikke udsat til Bevogtningstjeneste, men formeret i Eskadre, der indtil videre er stationeret i Aarhusbugten, som et under Neutralitetsforhold passende centralt og hensigtsmæssigt Omraade, hvor Øvelser kan afholdes, Besætningernes Uddannelse fremmes, og hvor der er gode Forhold med Hensyn til Forsyninger, mindre Reparationer, Landlov m.m.

Dels for ikke at slide mere end nødvendigt på Personel og Materiel

dels paa Grund af Ønskeligheden af en gennemført Økonomi med Brændselsstoffer, maa Øvelserne indskrænkes til det strengt nødvendige, alt dog med Henblik paa en forsvarlig Uddannelse af Besætningerne paa Mobiliseringsposterne.

Enkelte dele af Eskadren vil lejlighedsvis blive beordret til Sundet til Skiftning af Besætninger, Øvelser med Kystdefensionen m.m., ligesom der med Mellemrum vil blive foretaget Omskiftning af de Undervandsbaade og Minestrygningsfartøjer, der er stationeret i Sundet med dem, der er underlagt Eskadren".

1.Eskadre (den operative Styrke) kom ved Sikringsstyrkens Formering den 1. September 1939 til at bestaa af følgende Enheder:

1 Artilleriskib (Niels Juel)
3 Torpedobaade
3 Minestrygningsfartøjer
3 Ubaade
1 Ubaads-Depotskib
1 Mineskib.

---

3 Minestrygningsfartøjer samt
1 Minefartøj

var underlagt Kystdefensionen til Bevogtning og Tilsyn med Minespærringerne i Sundet.

Flaadens øvrige Skibe og Fartøjer var direkte underlagt Søværnskommandoen.

Den 1. Oktober indgik 1 Artilleriskib (Peder Skram) og 1.Torpedobaadsgruppe (3 Torpedobaade) efter Uddannelsen af de nye Besætninger i 1.Eskadre; men samtidig udgik af denne 2. Torpedobaadsgruppe (3 Torpedobaade) der underlagdes den nyoprettede Marinestation i Store Bælt ved Sliphavn.

I løbet af Maaneden udgik ogsaa 1 Mineskib (Lassen) af 1. Eskadre.

1.Eskadre kom saaledes i Resten af Vinterhalvaaret indtil 1. April 1940 til at bestaa af følgende Antal Enheder:

2 Artilleriskibe
3 Torpedobaade
3 U-baade samt
1 Ubaads-Depotskib,

idet dog et Artilleriskib ad Gangen fra omkring Juletid var detacheret til København, først Peder Skram (Juleorlov) og senere Niels Juel (som Følge af Issituationen).

Flaadens øvrige Skibe og Fartøjer var underlagt henholdsvis Søværnskommandoen, Marinestationen i Store Bælt og Kystdefensionen.

Vort i Forvejen ringe Flaademateriel var saaledes splittet og underlagt 4 forskellige Kommandomyndigheder.

Da jeg medio Februar, efter at have modtaget Udnævnelse til Chef for Kystflaaden og Chef for 1.Eskadre fra den 1. Marts s.A., meldte mig hos Chefen for Søværnskommandoen, meddelte Viceadmiralen mig, at det var Hensigten, at Niels Juel, der laa i København, saa snart Isforholdene tillod det, skulde afgaa til Aarhusbugt for at afholde afsluttende Skydninger og afløse Peder Skram, der laa i Aarhus. Peder Skram skulde da afgaa til København for at give Orlov til Besætningerne. I Slutningen af April skulde Peder Skram saa igen afløse Niels Juel, der skulde afgaa til København for midlertidig at blive oplagt paa Holmen som Kaserneskib for Ekserserskolen, idet Skibets gamle Besætning samtidig skulde hjemsendes.

Det havde været drøftet, om Eskadrechefen skulde blive om Bord i Niels Juel under Skibets Ophold ved København, eller om han skulde tage til Aarhus, i sidstnævnte Tilfælde med Flaget hejst i Henrik Gerner, da der ikke var Plads til Eskadrechefen med Stab i Peder Skram, i hvilket Skib Eskadrechefen iøvrigt kunde gaa om Bord, hvis Eskadren i givet Tilfælde skulde ud.

Den daværende Eskadrechef, Kontreadmiral Trap, havde foretrukket at blive i Niels Juel, men Viceadmiralen henstillede til mig selv at afgøre Spørgsmaalet for mit Vedkommende, men mente iøvrigt, at ingen af Ordningerne var videre gode. Viceadmiralen spurgte mig, om jeg kunde foreslaa noget bedre.

Jeg henledte Opmærksomheden paa det uheldige i under de foreliggende Forhold (Sikringsstyrken), at Niels Juels gamle krigsuddannede Besætning hjemsendtes <u>forinden</u> det nye Mandskab havde faaet den første militære Uddannelse og Skibet saaledes i en længere Periode var uden Besætning, og da jeg endnu var Chef for Kystdefensionen og kunde ordne det fornødne forinden min Afgang derfra, foreslog jeg, at Niels Juels nye Besætning blev uddannet ved Kystdefensionen og først herefter afløste Skibets gamle Besætning paa et Tidspunkt, hvor Forholdnene var roligere.

Viceadmiralen udtalte, at en lignende løsning bl.a. var blevet drøftet, men opgivet, thi den gamle Besætning kunde jo altid blive indkaldt igen om paakrævet.

Hvis mit Forslag var blevet fulgt havde Niels Juel været krigstrænet den 9. April og kunde hvis den under de vanskelige Isforhold, hvor de lettere byggede Fartøjer ikke kunde være ude, var blevet stationeret paa Københavns Red, have forhindret Landsætningen af Tropperne fra det tyske Fartøj.

Stillet overfor det føromtalte Valg, bestemte jeg mig til, efter Niels Juels planlagte Afgang fra Aarhus at forblive ved den tilbageværende Del af Eskadren, der kom til at bestaa af:

1 Artilleriskib (Peder Skram)
3 Torpedobaade
3 Ubaade
1 Ubaads-Værkstedsskib.

Jeg kunde da under Niels Juels Fraværelse faa Lejlighed til at inspicere Eskadrens Skibe, afholde Øvelser med de forskellige Fartøjstyper og eventuelt med min Stab gaa om Bord i Peder Skram, hvis Eskadren skulde ud.

Da Issituationen imidlertid stadig forhindrede Niels Juels Afgang fra København, og da Peder Skram og de 3 Torpedobaade den 1. April blev frakommanderet Eskadren og dernæst underlagt Søværnskommandoen med Station ved Frederikshavn, blev jeg af Søværnskommandoen forespurgt, om jeg fremdeles fastholdt mit Ønske om at tage til Aarhus, hvor Resten af Eskadren nu kun talte 3 U-Baade og Værkstedsskibet.

Under de foreliggende forandrede forhold foretrak jeg imidlertid nu at blive ved København, hvor jeg havde større Betingelser for af Søværnskommandoen at kunne holdes underrettet i givet Fald, og hvor jeg om Bord i mit Kommandoskib, selv om dette den kommende Tid skulde være Kaserneskib for Ekserserskolen, kunde holde mit Kontor og arbejde sammen med min Skole og i det hele taget sætte mig ind i den nye Stilling indtil Eskadren igen kunde blive formeret.

1.Eskadre, der paa dette Tidspunkt og indtil Begivenhederne den 8. og 9. April, kun bestod af de 3 U-Baade med Værkstedsskib i Aarhus, var saaledes i Realiteten ophørt af eksistere, saaledes som det ogsaa staar anført i Søværnskommandoens Beretning (Pag. 8, 6 Stk. fr.n.)

Flaadens Skibe og Fartøjer var splittet og fordelt til mange forskellige Steder rundt i Landet og underlagt 4 forskellige Myndigheder, og Chefen for Kystflaaden, der i Henhold til sin Instruks § 3 "er designeret til under Søværnskommandoen at føre den øverste Kommando paa Søen, naar Flaaden udrustes under Krigs- og Beredskabsforhold ....", var i Virkeligheden sat ud af Funktion paa et Tidspunkt, hvor en Enhedskommando paa Søen, selv under Neutralitetsforhold, havde været absolut paakrævet og hensigtsmæssig.

Hertil kom, at de fra Sommerens Øvelseseskadre krigstrænede Besætninger, saavel Befalingsmænd som Menige, var undergaaet idelige forandringer og Omflytninger, og samlede Eskadreøvelser siden Sikringsstyrkens Formering paa Grund af detacheringer og Isforhindringer, praktisk talt ikke havde fundet Sted.

Desuden maatte, saa vidt mig bekendt, den saakaldte operative Styrke (1. Eskadre), som var stationeret i Samsøbælt, ikke engang drage Omsorg for sin egen Sikring mod overraskende Angreb, ved at sende Fartøjer til

Patrouillering mellem Grundene til dette Farvand.

Sagen var den, at det hele ikke var lagt an paa eller forberedt til Krig, men kun til spredt Neutralitetsbevogtning, uden Mulighed for en Sammendragning af en operationsduelig og krigsberedt Flaadestyrke, som fra først af forudsat i den i det foregaaende ved Sikringsstyrkens Formering nævnte Plan.

En af de første Dage af April Maaned søgte jeg Viceadmiralen og henstillede indstændigt, at Dele af Eskadren, eventuelt turvis, blev sammendraget for holde samlede Øvelser under Eskadrechefens Ledelse, da den forhaandenværende ordning med Eskadre Enheder spredt og underlagt flere forskellige andre Myndigheder, maatte kompromittere Eskadrens Krigsberedskab og umuliggøre den Anvendelse som en operativ Enhed i Tilfælde af pludselig Overgang fra Neutralitetsforhold til Krigstilstand. Endvidere fremsatte jeg Ønsket om som Eskadrechef at faa Bemyndigelse og Lejlighed til at inspicere Eskadrens forskellige Enheder, der til Udførelse af rene Neutralitetsopgaver var midlertidig afgivet til og underlagt anden Myndighed, saaledes at jeg derved kunde bibeholde en vis Kontakt med de enkelte Chefer og præge en ensartet Udførelse af den rent Militære Tjeneste og Uddannelse.

Viceadmiralen udtalte ved denne Lejlighed, at det allerede havde været overvejet at frigøre visse af Eskadrens Enheder ved at søge dem afløst af civile Patroiellefartøjer ved Spærringerne, da man var klar over den omtalte uheldige Sønderdeling af Eskadren, men det var de stadig voksende Krav til Løsning af Neutralitetsopgaverne, der havde foraarsaget dette.

Den virkelige Grund til Miseren var i Virkeligheden, at Flaaden var alt for lille og hovedsagelig bestod af Skibs- og Fartøjstyper uden reel Kampværdi (Fiskeriinspektionsskibe, Minestrygere og Mineskibe); hertil kom at Flaadens Kærne: Artilleriskibene, som i henhold til Forsvarsloven af 1937 i Virkeligheden skulde have været afskaffet var yderst forældede og selv de nyere Torpedobaade var for svage, baade i Armering og Fart i Sammenligning med andre Mariners. Kun U-Baaden havde egentlig Kampværdi. For de her nævnte Forhold kan ingen Bebrejdelser imidlertid med Føje rettes med den sømilitære Ledelse. Det var Manglen paa bevilgede Midler til Flaaden og Forstaaelsen af dennes Betydning for vort Forsvar, der var skyld heri; det var i Virkeligheden meningen, at Flaaden ikke skulde bruges i Krig, kun til Bevogtning. Ganske vist var der begyndt at vokse en vis Forstaaelse for Forsvaret frem hos Folket, ogsaa fra de oprindelige Afrustningspartiers side, men det var for snet.

Imidlertid blev det ikke til noget med den af mig foreslaaede Ordning, hvad Grunden saa end kan have været. Ved en tidligere Lejlighed, vistnok den Gang jeg havde tiltraadt Tjeneste som Eskadrechef, havde det samme Spørgsmål været drøftet, og Viceadmiralen udtalte i den Anledning, at Eskadren ligesom Kystdefensionen nærmest maatte betragtes som værende i 2. Linie, da Neutralitetsopgaverne først og fremmest skulde løses. Da jeg til den Bemærkning mulig har givet Udtryk for nogen Forbavselse, tilføjede Viceadmiralen, at han ikke dermed vilde sige, at Eskadren og Kystdefensionen ingen Betydning havde; men under de foreliggende Forhold var det Neutralitetsopgaverne, der var de vigtigste, og de fordrede spredning i Eskadren, som saadan, og Kystdefensionen fik først Betydning i Tilfælde af Krigstilstand; men en saadan vidste jeg fra tidligere Udtalelser fra Viceadmiralen, at han ikke regnede med for vort Søværn (se bl.a. Adm. Rechnitzers som Direktør for Marineministeriet indgivne Besvarelse af Forespørgsel fra Folketingets Udvalg ang. Afrustning af 19/2 1926).

Ved et Møde i Marineministeriet i Slutningen af Marts 1940, hvori bl.a. Søværnets øverste Chefer og Myndigheder var til Stede, gjorde jeg Viceadmiralen opmærksom paa den uheldige og uklare affattelse af de i Søværnskommandoordre Nr. 2 af 18/11 1939 nævnte Forholdsordrer vedrørende Skibes og Forters Optræden overfor Neutralitetskrænkelser.

I dennes Pkt. 3 a nævnes blandt væsentlige Krænkelser:

"Direkte Angreb paa dansk Krigsskib og militært Luftfartøj eller paa dansk Landomraade samt Landsætning paa dansk Grund af væbnede Styrker".

Herefter udtales som alm, Forholdsordre:

"Under Hensyntagen til Pkt. 3. Søværnskommandoen Nr. 1 ("Ved eventuelle Neutrlitetskrænkelser, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal saavidt muligt Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen"), tjener iøvrigt følgende som Rettesnor for Optræden under ovennævnte særlige Forhold:

ad a. Saadan Handling skal naar fjendtlig Hensigt er utvivlsom, uden nærmere Ordre imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler - dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder".

Det er den sidste Sætning heri: "dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder", der gør Bestemmelsen uklar og borttager dens Mening og Kraft.

Den fandtes da heller ikke i de tilsvarende Bestemmelser i Søværnskommendoordre af 12/9 1938, men er efter hvad der oplystes i Mødet blevet tilføjet efter Henstilling fra Udenrigsministeriet ved Forhandling mellem dette og Marinestaben.

Der blev fra dennes Side under Mødet givet et Svagt og lidet underbygget Forsøg paa at forsvare den nævnte Tilføjelse, men Argumentationen herfor blev stærkt og omgaaende imødegaaet af mig med almindelig Tilslutning fra de øvrige tilstedeværende Chefers Side.

Viceadmiral Rechnitzer indrømmede da ogsaa, at den nævnte Tilføjelse var uheldig og lovede paa min Opfordring, at den skulde forsøges fjernet efter Forhandling med Udenrigsministeriet.

Dette skete imidlertid ikke, den stod stadig ved Magt den 9. April, og Resultatet udeblev da heller ikke, idet der ikke fra noget Skib eller Fort blev gjort noget som helst Forsøg paa at angribe og uden nærmere Ordre imødegaa opiagte Neutralitetskrænkelser med alle til Raadighed staaende Midler.

Man afventede derimod i Henhold til Pkt. 3 i Søværnskommandoordre Nr. 1, Forholdsordre fra Søværnskommandoen og handlede "under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder". Herfor kan der formentlig ikke rettes nogen Bebrejdelser imod de paagældende Chefer. Det var den Øverste Ledelses Ordrer og Direktiver, der var vage og uklare.

Havde Ordrer og Direktiver lydt paa, under de foreliggende Omstændigheder og uden noget Forbehold, "uden nærmere Ordre at imødegaa med alle til Raadighed staaende Midler", og "meddele Søværnskommandoe" bagefter i Stedet for at "indhente Forholdsordre forinden", da havde Marinen staaet bedre i det efter den 9. April 1940.

Det er uforstaaeligt, at Søværnskommandoen har kunnet lade sig overtale eller tvinge til at sætte sit Navn under en ren Søværnskommandoordre, der indeholder Bestemmelser af saa væsentlig Betydning for Krigsskibes og Søforters Optræden, som det dens Chef selv indrømmer, er uklare og vildledende.

En lignende Ordre fandtes saa vidt vides heller ikke for Hærens Vedkommende. Dens Afdelinger i Sønderjylland aabnede da ogsaa Ilden og optog Kamp for at modsætte sig den Neutralitetskrænkelse, der blev begaaet ved den tyske Overskridelse af vor Grænse uden at indhente Forholdsordre fra Generalkommandoen.

Det er derfor ganske uretfærdigt, naar der af den offentlige Mening har været rettet Bebrejdelser mod Flaaden og Kystdefensionen, at dens Skibs- og Fortchefer har svigtet ved ikke "at aabne Ilden" og med Magt modsat sig den tyske indtrængen og neutralitetskrænkende Bevægelser den 9. April 1940. De har derimod loyalt fulgt de af Søværnskommandoen givne Ordre og Direktiver, som iøvrigt var i fuld Overensstemmelse med Regeringens Ønsker og den militære Politik, der har været ført siden første Verdenskrigs Afslutning - Der skulde ikke Kæmpes.

Hvad man videre kan bebrejde den øverste Marineledelse er, med den Viden, den maatte antages at være i Besiddelse af i Ugen før den 9. April - Marineattacheernes alvorlige Indberetninger og de omfattende tyske Flaadebevægelser i vore Farvande den 7. og 8. April - at den ikke halvde holdt Skibs- og Fortchefer, ja ikke engang de højere militære Chefer (Kystflaaden, Kystdefensionen, Marinestaben m.fl.) underrettet om Situationen, der for dem Alle kom som en Overraskelse.

Situationens Alvor havde krævet Overgang til skærpet Beredskab (Sikringsstyrke 2 eller 3), saa havde alle været forberedt. I Stedet for blev der ved Forespørgsler fra disse Myndigheder, fra Søværnskommandoen og Marinestaben svaret beroligende, ja endog den 8. April givet Ordre til Landlov for Besætningerne, ligesom Mobiliseringskontorene blev beordret lukket fra Kl. 8-9 Aften, saaledes at de af Niels Juels Besætning, der kom i Løbet af Natten, ikke kunde iklædes og gøres beredt.

Disse Undladelser bevirkede, at Skibe og Forter blev overrumplede den 9. April om Morgenen, og de i det foregaaende nævnte mangelfulde Ordrer medførte endvidere, at der fra Chefernes Side ikke kunde handles før efter modtagne Ordrer fra Søværnskommandoen, og de kom for sent.

Derfor blev den 9. April 194o en saa beskæmmende Dag for vort Søværn.

Selvom Viceadmiral Rechnitzer som Søværnets Chef bærer Hovedskylden herfor, maa man ikke se bort fra, at hans Stab, Marinestaben, i væsentlig Grad deler Ansvaret med ham.